

Till Länsstyrelsen i Norrbottens län

E-post: norrbotten@lansstyrelsen.se

Diarienummer 101-6219-2014.

Yttrande över ”Regional strategi för hållbar mineralutvinning i Västerbottens och Norrbottens län – 2025.

Version 0.6 arbetsmaterial (2014-05-28) -

Allmänna synpunkter

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län ger här sitt yttrande över remissen. Enligt regeringens mineralstrategi från våren 2013 ska alla mineralfyndigheter som fått bearbetningstillstånd brytas inom 25 år. Målet är vidare att antalet gruvor och mängden malm som bryts ska öka dramatiskt till 2030. Detta anser Naturskyddsföreningen är ett ohållbart förhållningssätt. Strategin saknar anvisningar för att bedriva mineralutvinning på ett hållbart sätt. Utan adekvata mål för miljö- och naturvård måste strategin därför skrivas om.

En hållbar mineralstrategi måste bygga på respekt för framtida generationers behov. Därför kan det inte vara ett mål att inom en generation ta upp alla brytningsvärda fyndigheter. Framtida generationer har också behov, och framtida brytningsteknik kan antas ha nått bättre miljöprestanda.

En avvägning måste göras, där långsiktigt ekologiskt hållbara näringar prioriteras, särskilt nyckelnäringsområden som livsmedelsproduktion med odling, betesdrift, rennäring och fiske, men även andra långsiktiga näringar som natur- och kulturbaserad turism. Gruvdrift kan endast tillåtas om den motiveras av samhällsnytta och begränsas till platser där inte nyckelnäringsområdena slås ut eller natur och miljö skadas. Förekomsten av en malmfyndighet får således inte motivera utslagning av en nyckelnäring i lokalsamhället. Klimathotet måste lösas inom en generation, varför ny gruvbrytning inte får innebära något tillskott till fossilkolutsläppen, och pågående gruvbrytning måste skifta till förnybar energi för att bli hållbar.

Samhället är inne i ett överkonsumtionsmönster med en ohållbar tillväxtsträvan. Det mönstret måste brytas, och en hållbar omfattning för nyutvinning av mineral och metall definieras. Underhåll, reparation, återanvändning och återvinning är alltid att föredra framför brytning och nyproduktion av metaller.

Syfte (kap 3.3)

Förslaget till regional mineralstrategi hänvisar till EUs övergripande mål att minska Europas importberoende av råvaror. EU-kommissionen vill att Europa ska vara världsledande på områdena prospektering, utvinning, bearbetning, återvinning och

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län

substitution till år 2020. Detta ska ske på ett hållbart sätt. Vidare hänvisas till Regeringens mineralstrategi 2013 med syfte att öka den svenska gruv- och mineralnäringens konkurrenskraft. Ett mål är att Sverige ska behålla och stärka sin position som EU:s ledande gruvland. Strategin anger färdriktningen för hela landet.

Syftet med den regionala mineralstrategin är att främja en hållbar utveckling av gruvnäringen i länen och därmed bidra till genomförandet av Sveriges och EUs målsättningar.

I kapitlet listas svagheter styrkor, hot och möjligheter upp. Det är tendensiöst att lista upp hot såsom ”Bristande acceptans från det omgivande samhället” och ”Konfliktsituationer som inte kan lösas”. Vidare på utsläppssidorna listas ett hot som ”Negativa miljökonsekvenser” samt ”För få satsningar på infrastruktur, inklusive sjöfart (svaveldirektivet)”. Här tas alltså miljöskyddande åtgärder upp som hot för möjligheterna att nå den regionala mineralstrategins ”vision”.

Miljöaspekter tas upp bland möjligheter som ”fortsatt teknologisk utveckling inom exempelvis miljöteknik”.

”Ytterligare ett syfte med strategin är att sprida kunskap om mineralutvinning”... Här omnämns inte kunskap om mineralutvinningens påverkan på miljö, natur, ekologi, biologi etc.

Texten fortsätter med beskrivning av komplexiteten i gruvverksamheten och betonar starkt samverkan mellan alla möjliga intressenter för att gruvverksamheten ska ges acceptans, ses som en möjlighet och hävdar att ”Det är enbart tillsammans, med styrkan från olika roller, ansvar, kompetenser med mera strategins vision kan nås.”

Här kan man inte undgå att konstatera att arbetet med den regionala mineralstrategin inte inkluderar alla berörda parter. Länsförbundet av Sveriges största folkrörelseförening för natur och miljö - Naturskyddsföreningen – har inte tillsänts remissen, utan uppmärksammas på den av påpassliga medlemmar. Till yttermera visso har denna remiss skickas ut just före sommar- och semesterperioden, med yttrandetid 11 augusti. Denna tid ger knappast optimal möjlighet för någon part att ge ett väl genomarbetat svar.

Samhällets behov av mineraler (kap 4)

Stycket präglas av en redovisning av statistik och inte någon analys av vad som kan vara behovet av mineraler och metaller på individnivå respektive samhällsnivå. Istället för behov redovisas efterfrågan och faktisk förbrukning.

Gruvdrift och hållbar utveckling (främst kap 6 och 6.1)

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län har följande synpunkter beträffande gruvdrift och hållbar utveckling. Metaller och mineraler är betydelsefulla för åtskilliga ändamål; i redskap, maskiner, infrastruktur, transportmedel och IT, och kommer även att vara viktiga

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län

i det hållbara samhället.

Gruvdrift och mineralbrytning har emellertid ofta stor negativ påverkan inom områden som naturvård, friluftsliv, rennäring och kulturmiljövård. Gruvdrift är svårförenlig med hållbar ekologisk utveckling. Allt utnyttjande av naturmark, även byggande av bostadsområden och anläggningar, innebär lokalt att naturtyper på platsen förloras. Det behöver inte hota hållbarheten. Hållbarheten riskeras om naturtypen är skyddsvärd, eller om exploateringen sker på ständigt fler platser i landskapet och systematiskt fragmenterar biotoper. Det som är särskilda miljöproblem för gruvor är att giftiga ämnen som är hårt bundna, otillgängliga inuti jordskorpan (geosfären), grävs upp och kommer in i livets kretslopp (biosfären). Torrt damm sprids i luften och utgör en risk för hälsa och miljö. Om fyndigheten är ytlig och vidsträckt kan dagbrott innebära ofantliga gropar i marken. Till gruvorna hör slamdammar som ibland läcker eller brister, med katastrofala följder för vattenmiljöer och människor nedströms dammen.

Det är emellertid stor skillnad i påverkan från brytning av olika mineraler. Sulfidmalmer försurar, guld- och kopparmalm innehåller många giftiga ämnen som kadmium, arsenik och kvicksilver, medan järnmalmen magnetit inte har dessa negativa miljöeffekter.

En lokalisering som innebär utsläpp till viktiga vatten och känslig natur är farlig, jämfört med en lokalisering som minimerar dessa risker.

Det är bättre förutsättningar att begränsa miljöpåverkan vid stora, koncentrerade, djupt liggande lokala fyndigheter av ”renare” mineral (t ex magnetit) och sämre förutsättningar för miljösäkerheten vid utspridda, ytliga fyndigheter i låg koncentration och med hög andel föroreningar (t ex sulfidmalmer).

Gruvdrift medför sammantaget omfattande ingrepp i naturmiljön, är mycket energikrävande, tillför enorma mängder av växthusgaser till den globala uppvärmningen och medför alltid mer eller mindre utsläpp till vatten, luft och mark.

Naturskyddsföreningen anser att minskad mineralanvändning genom långlivade metallföremål, underhåll, reparationer, återanvändning och återvinning ska uppmuntras och utvecklas. Utvinning av ändliga resurser som bergmaterial och mineral och expansion av gruvbrytning måste istället begränsas.

I förslaget till regional mineralstrategi används upprepat begreppet hållbar utveckling. Läsaren har anledning att undra vad som verkligen avses konkret. I strategin presenteras två helt olika definitioner. Dels den ursprungliga från Bruntlandkommissionen ” en utveckling som tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina.”. Dels en annan definition som inte ger någon klar bild av vad som är hållbart – en definition som är uppenbart attraktiv för de intressen som vill otydliggöra vad hållbarhet kräver. Om den används kan man göra anspråk på hållbar utveckling utan att det betyder någonting.

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län

Strategin använder återkommande begreppet hållbar utveckling utan att precisera vad det innebär beträffande omfattningen av mineralanvändning, -konsumtion och -brytning. I synnerhet görs ingen redovisning av att vårt samhälles konsumtionsnivå är ohållbar med dess påverkan på naturen. Det är en utgångspunkt som är nödvändig att redovisa i en seriös ansats för att uppnå hållbarhet.

De figurer/modeller för hållbar utveckling som används i strategin, dels en ”triangel” dels tre överlappande cirklar leder inte till förståelse för avgörande förhållanden, utan relativiserar de tre faktorernas inbördes vikt. En tydliggörande beskrivning måste utgå från vår enda levande planet och vad dess ekosystem tål. **Inom, och endast inom dessa ekologiska gränser finns möjligheter för social och ekonomisk utveckling.** Det finns flera redovisningar av att samhällets nuvarande påverkan på ekosystemen är ohållbar. På global nivå är rapporten ”Planetary boundaries” av Johan Rockström (m fl) en avgörande sammanfattning som visar att flera faktorer av mänsklig påverkan långt överskrider vad planetens ekosystem förmår att återhämta, och FN:s klimatpanel IPCC:s rapporter om klimathotet visar att användningen av fossila bränslen är ohållbar och att en snabb avveckling av dem är nödvändig. I SVT:s miljöreportageserie ”Planeten” framkommer att vår konsumtionsnivå kräver så stor yta produktiv mark att om hela jordens befolkning konsumerade så mycket skulle vi behöva tre jordklot. USA:s konsumtionsnivå globalt skulle kräva fem 5 jordklot. Koldioxidutsläppen i Sverige uppskattas till ungefär 6 ton per person, men nästan det dubbla om man räknar in produktion utanför landets gränser som är till för vår konsumtion. En hållbar nivå anses ligga på ungefär 1 ton utsläpp av koldioxid och bör vara från förnybara bränslen. Nationellt i Sverige har riksdagen satt upp 16 miljömål, men med rådande påverkan på naturen misslyckas vi med att nå de flesta miljömålen.

Norrbotten kommer med dagens prognoser endast att nå upp till några få av de 16 miljömål som riksdagen satt upp till år 2020. En ekologisk hållbar utveckling är därför inte förenlig med ökad gruvdrift. Några av miljömålen som inte nås är:

- Giftfri miljö
- Levande sjöar och vattendrag
- Myllrande våtmarker
- Levande skogar
- Ett rikt växt- och djurliv

Naturskyddsföreningen i Norrbotten vill att dagens gruvor ställs om så att miljömålen uppfylls och att eventuell expansion av gruvnäringen sker så att våra möjligheter att nå miljömålen inte försämras.

För att nå hållbarhet måste vi alltså kraftigt minska vår påverkan på naturen, och den utgångspunkten saknas och förbises i förslaget till mineralstrategi.

För övrigt kan man ifrågasätta förväntningarna på att gruvexpansion kommer att ha

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län

långsiktigt stora positiva konsekvenser för arbetstillfällena på orten. Två väsentliga faktorer framkommer i texten: ”Effektivare produktionsprocesser har ... påtagligt minskat behovet av arbetskraft inom basindustrin.”, och ”I takt med fler investeringar i gruvorterna ökar andelen fly-in/fly-out-personal.”

Markanvändning (kap 6.3)

Det finns två aktuella exempel i Norrbottens län på att områden med höga naturvärden, till och med ett område som har skyddats genom Natura 2000, saknar skydd mot förstörelse vid gruvexploatering.

Regeringens mineralstrategi säger: ”Regeringen menar att landets mineraltillgångar ska användas på ett långsiktigt hållbart sätt, med beaktande av ekologiska, sociala och kulturella dimensioner så att natur- och kulturmiljöer bevaras.”

Ekologiskt hållbar markanvändning innebär att områdena med de högsta naturvärdena avsätts för naturskydd. I Nagoyaavtalet finns även en kvantifiering att detta ska utgöra 17 % av landytan med god representation av alla biotoper, särskilt de med höga naturvärden. I praktiken finns nu ingen garanti för att naturmiljöer bevaras, inte ens de värdefullaste.

Mertainen (i Kiruna kommun): Den extraordinära naturmiljön urskogsartad högrötsgranskog kommer att begravas under ett avfallsberg trots att malmen kan brytas utan att den aktuella skogen behöver fällas. Fallet har prövats upp till Mark- och miljööverdomstolen, som noterar naturvärdena och att det inte finns stöd i lagen för att förhindra att det urskogsartade området förstörs, trots förekomster av ett stort antal rödlistade naturskogsberoende arter.

Jelka - Rimakåbbå (i Jokkmokks kommun): Trots Natura2000-skydd för ett av våra mest vidsträckta och biologiskt värdefulla naturskogar utdelar Bergsstaten undersökningstillstånd i området. Det innebär naturligtvis att gruvbrytning kan komma till stånd i slutskedet.

Miljö (kap 6.7)

Texten under detta avsnitt har ett innehåll som kokar ner till att allt som berör miljö är helt under kontroll. Områdets och andra aktörer i länen har så stor kunskap att vi ska exportera den till Afrika... och det låter ju väldigt bra.

Men redan i första stycket spårar tänket ur: "Mest påtagligt är förändringar i **landskapsbilden** i form av dagbrott och avfallsupplag och som är en oundviklig följd av all gruvverksamhet".

Ifall tanken är att det mest påtagliga motsvarar den mest betydande påverkan är habitatförlusten i form av en torrlagd grop vid brytning och en ofta vattenfylld grop efter avslutad brytning samt förändring i landskapsbilden, ja då innebär detta att övrig

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län

"miljöpåverkan" är mindre påtaglig. Konsekvent härav benämns ofta den lokala förändringen av landskapsbilden som den enda **betydande "miljöpåverkan"**. Här får vi komma ihåg att utseendet av ett gråberg och en grop eller sjö inte ingår i miljöbalkens regelverk. Det rätta bör vara att inom själva verksamhetsområdet uppkommer en ofta stor habitatförlust, motsvarade när man bryter berg och tar grus. Vid dessa verksamheter uppkommer sällan annat än lokal förlust av natur. Den lokala förändringen i landskapet är snarast en markanvändningsfråga. Habitat (biotoper) med stora naturvärden ska skyddas där de finns, vilket bl a regleras i EU:s Art- och habitatdirektiv och genom Nagoyaavtalet.

Följden av detta synsätt har i Sverige medfört att övrig miljöpåverkan vanligtvis inte anges såsom "betydande". Man reglerar förstås utsläppen från verksamheten och brytningsområdet så att de minimeras. Av den anledningen motsvarar i svensk tillämpning förlusten av natur inom själva verksamhetsområdet den miljöpåverkan som i förordningen om MKB anger bl a gruvor som verksamhet som alltid anses medföra betydande miljöpåverkan. Företagens MKB:er innehåller av denna anledning vanligtvis inte någon beskrivning av utsläppen ut från verksamhetsområdet som ger upphov till **betydande miljöpåverkan** utanför verksamhetsområdet, eller m a o miljön i ordets ursprungliga betydelse - omgivningen. I skog och mark, odlingar, vattendrag och bostäder m m.

Vi hävdar att lagen och tillämpningen måste ändras! Annars fortsätter förgiftningen av naturen och miljön i allt ökande takt när regeringens mineralstrategi genomförs.

Samhällsnyttan och acceptansen

När man bedömer tillåtligheten av ett gruvprojekt väger den ekonomiska nyttan av verksamheten tyngst. Mot nyttan, vinsten, ska värdet av områdets natur, inkomsterna av annan verksamhet, såsom turismen ställas. Turismen i Sverige 2013 omsatte 284 miljarder kr, varav turismexporten stod för 109 miljarder kr. Det är mer än gruv- och stålindustrin tillsammans enligt SCB, eller mer än bilindustrin!

Turismen och exporten av turism är den snabbast ökande näringsgrenen i Sverige. Nästan uteslutande är verksamheterna i besöksnäringen redan nu exempel på långsiktigt hållbar utveckling. Man nyttjar mark på ett sätt som inte innebär förstörelse av natur. Man släpper inte ut skadliga ämnen som smutsar ner och förgiftar/skadar natur.

Tvärt emot detta ser vi gång på gång hur t ex "olyckor" och andra utsläpp vid mineralutvinning blir ofantligt mycket större än det som ansågs säkert och tillåtligt vid tillståndsgivningen. Samhället och skattebetalarna får sedan stå för notan och för åtgärder att sanera och rena lakvatten mm. Allvarliga skador på miljö respektive på höga naturvärden uppvägs inte av stort ekonomiskt utbyte.

Sammanfattning

Den gruvnäring som bedrivs skall ske på ett sådant sätt och på sådana platser där den har så liten negativ inverkan på miljön och naturen som möjligt. Gruvbrytning som uppfyller

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län

kraven på samhällsnytta och minimal påverkan kan innebära att en plats förlorar sin naturmiljö, men gruvbrytning får inte hota arter, riskera människors hälsa eller innebära skada på landskapets ekologiska processer. Sveriges mineralstrategi måste skrivas om och det övergripande budskapet skall vara att expansionen av gruvdrift skall begränsas och befintlig gruvdrift skall ställas om för att undvika skadlig påverkan på naturmiljön, samt att sparsamhet och återvinning prioriteras före nyproduktion.

Gruvfrågan är en komplicerad och komplex fråga när man ser till vad gruvnäringen erbjuder i form av sociala och ekonomiska perspektiv i avfolkningssamhällen. Samtidigt är gruvnäringen i många fall varken socialt eller ekonomiskt hållbar. Samhället får regelmässigt stå för kostnaderna och efterbehandlingen när en gruva går i konkurs eller läggs ned. I ett ekologiskt perspektiv är det mycket svårt att se en expanderande gruvnäring som hållbar.

Därför anser Naturskyddsföreningen i Norrbottens län att lokalbefolkningen inklusive det samiska folkets organisationer, miljöorganisationer och långsiktigt ekologiskt hållbara småskaliga näringar skall ha stort och reglerat inflytande i tillståndsprocessen.

- + Ingen gruvbrytning får ske i naturskyddade områden eller i områden med höga naturvärden inklusive hotade arter.
- + Ingen gruvbrytning får ske om våra vatten riskerar tillföras farliga halter av giftiga ämnen.
- + Nej till brytning av uran, kvicksilver, kadmium och bly.
- + Gruvor som idag är i bruk ska ställa om verksamheten så att våra miljömål uppfylls.
- + Ingen ökning av fossilkolutsläpp till den globala uppvärmningen genom nya gruvor.
- + Regelverket gällande miljö och säkerhet för att få prospektera, öppna gruvor och avveckla gruvor skall skärpas i avsikt att minimera skador på naturmiljön och lokalsamhället.
- + Miljöprovning ska ske tidigt i alla processer och väga tyngre än annan provning av tillstånd.
- + Gruvaktören ska visa på en långsiktigt hållbar verksamhet - ekologiskt, ekonomiskt och socialt – för att få starta. Ekonomiska säkerheter för efterbehandling ska upprättas preventivt.
- + Bästa möjliga teknik (BAT), minsta möjliga miljöpåverkan, försiktighetsprincipen och principen att förorenaren betalar skall tillämpas.
- + Gruvbolaget ska i alla skeden av sin verksamhet ha totalt ansvar för miljö och säkerhet.

Slutsatser

Vi kräver att den regionala strategin skrivs om då förslaget saknar anvisningar för att bedriva mineralutvinning på ett hållbart sätt.

Vi anser även att miljöprovning i form av beslut enligt Natura-reglerna ska göras innan ens undersökningstillstånd inom ett Natura-listat område kan komma ifråga. Provningen

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län

mot skyddet enligt Natura sparar resurser och förenklar hela processen med ledtider genom att man får ett ja eller nej i tidigaste möjliga skede. Om nej så ska inget undersökningstillstånd utfärdas.

I en ekologiskt hållbar förvaltning av naturen ingår att skydda naturen och miljön, inte att lösa frågor typ ”öka acceptansen” för gruvbrytning, allra minst den våldsamt ökande gruvverksamheten som utkastet till strategin visar på.

Därför avstyrker vi den regionala strategin som remissen föreslår.

För Naturskyddsföreningen i Norrbottens län, 11 augusti 2014

Lars Andersson, ordförande

Per Lundbäck, styrelseledamot

Adress:

Naturskyddsföreningen i Norrbottens län

Lars Andersson

Lövgatan 4

973 31 Luleå

lars.andersson@naturskyddsforeningen.se